

1.09 Objavljeni strokovni prispevek na konferenci
1.09 Published Professional Conference Contribution

Milena Gašić*, Sejdalija Gušić**

O SREĐIVANJU, OBRADI, MIKROFILMOVANJU I KORIŠTENJU FONDOVA IZ PERIODA NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE

Izvlaček:

O urejanju, obdelavi, mikrofilmanju in uporabi fondov iz obdobja Neodvisne države Hrvaške
Zgodovinski arhiv Sarajevo, skupaj z Arhivom Bosne in Hercegovine in v sodelovanju z Muzejem holokavsta v Washingtonu, se nahaja pred možnostjo, da gradivo tistih fondov, ki bi služili raziskavam trpljenja Judov, Romov in ostalih v času druge svetovne vojne, po strokovni obdelavi posname na mikrofilm in tako omogoči širši javnosti lažji dostop do njega.

Ključne besede:

*revizija fondov iz obdobja 1941-1945,
celovitost fondov, urejanje, obdelava, mikrofilmanje dokumentov, uporaba fondov*

Abstract:

**About Arrangement, Processing, Microfilming
and Use of Archives from the Period of the Independent State of Croatia**

The Historical Archives Sarajevo, together with the National Archives of Bosnia and Herzegovina and in cooperation with the Holocaust Museum in Washington, was able to microfilm all its fonds and collections containing data about the sufferings of the Jews during the Second World War.

Key words:

*review of fonds from the period 1941-1945,
fond completeness, arrangement, processing, microfilming of documents, use of fonds*

Prije šest godina je započet posao na reviziji fondova iz perioda 1941.-1945. godine koji su nastali za vrijeme NDH, a nalaze se u Historijskom arhivu Sarajevo. Na samom početku je to zamišljeno kao provjera potpunosti fondova, stanja arhivske građe u kutijama i da se eventualno urade kvalitetniji inventari. To su fondovi:

1. Gradsko poglavarstvo Sarajevo

- Ured za upravu židovskim nekretninama; *Sign.2.6;UŽN-13*
(fond je sadržavao 19 arhivskih kutija)

---

* Milena Gašić, arhivski tehničar II vrste, Historijski arhiv Sarajevo, Alipašina 19, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina.

** Sejdalija Gušić, arhivski savjetnik, Historijski arhiv Sarajevo, Alipašina 19, 71000 Sarajevo, Bosna i Hercegovina.

2. Državno ravnateljstvo za gospodarstvenu ponovu
  - podružnica Sarajevo; *Sign.2.5;DRG- 6*
(fond je sadržavao 12 arhivskih kutija)
3. Riznično upraviteljstvo
  - Ured za podržavljeni imetak Sarajevo; *Sign.2.7.RU-11*
(fond je sadržavao 108 arhivskih kutija)

Nakon izvršenog uvida u kompletnost fondova te stanje građe u kutijama zaključili smo da je građa u arhivskim kutijama različitih provenijencija, te da prvo treba seriozno istražiti historijate tvoraca ovih fondova, da bi se utvrdilo koji su uredi kada i kako funkcionisali, odnosno da bi se napravila dobra historijska bilješka kako o tvorcima fondova tako i o građi tih fondova. Tek nakon toga trebalo je:

- izvršiti fizičko razdvajanje cjelina fondova i
- izvršiti sređivanje i obradu građe fondova.

Ustanovili smo da su fondovi nekompletni, da nedostaje mnogo spisa, knjiga protokola, registri, pomoćne evidencije. Rad na sređivanju i obradi fondova je krenuo, a za izradu analitičkog inventara odabrali smo kompjuterski program Excel.

Sređivanje tih fondova teklo je na način da smo, upoznavajući se sadržajem dokumenata, dopunjavili podatke i za historijske bilješke, a pravljene su analitički inventari u koje su osim sadržaja predmeta unešene u posebne rubrike imena i prezimena vlasnika imovine i adrese, jer su to podaci koji su veoma interesantni za različita istraživanja.

Obzirom da dokumentacija ovih fondova nije bivala potraživana, nije bila sređena i obrađena, podaci do kojih se došlo su izuzetno interesantni. Iz dokumentacije ovih fondova se mogu saznati do sada nepoznate ili malo poznate informacije ko su Jevreji i Srbi koji su tada živjeli u Sarajevu, njihovu porodičnu situaciju, gdje su živjeli i šta su radili, njihovo imovinsko stanje i sl.

Nedugo po započetom poslu sređivanja i obrade arhivske građe ovih fondova interes za njih je pokazao "Muzej Holokausta" iz Vašingtona. Oni su, u okviru svog projekta istraživanja i proučavanja dokumentacije o Holokaustu na području bivše SFRJ pokazali interes i za arhivsku građu sa tom tematikom u Bosni i Hercegovini. U ovaj projekat su uključeni: Arhiv Bosne i Hercegovine, Historijski muzej BiH i Historijski arhiv Sarajevo. Ove institucije imaju obilje arhivske građe koja se tiče ove teme, odnosno stradanja Jevreja, Srba, Roma i drugih tokom II Svjetskog rata.

Projekat se sastojao od toga da se dokumentacija ovih fondova koje imaju Arhivi i Muzej, arhivistički sredi i obradi, naprave analitički inventari te da se svi dokumenti mikrofilmuju.

Nakon mikrofilmovanja građa fondova se vraća, zajedno sa jednim primjerkom mikrofilma Arhivu, odnosno imaocu fonda, dok se jedan primjerak mikrofilma dostavlja Muzeju Holokausta u Vašington.

Obzirom da je mikrofilmska oprema kao i sam proces mikrofilmovanja skup za naše uslove, a izuzetno pogodan za zaštitu arhivske građe, ovaj projekat koji je finansirao Muzej Holokausta je prihvaćen i uspješno obavljen.

U analitičke inventare za ove fondove uvrstili smo rubriku: *broj rolne mikrofilma*, a taj se podatak uvodio po obavljenom mikrofilmovanju. Historijski arhiv Sarajevo do sada ima 3 kompletna fonda koja su obrađena na ovaj način.

1. Gradsko poglavarstvo Sarajevo - Ured za upravu židovskim nekretninama
  - fond nakon sređivanja ima 16 arhivskih kutija
(snimljeno je 10.009 dokumenata na 15 rolni filma);
2. Državno ravnateljstvo za gospodarstvenu ponovu - podružnica Sarajevo
  - fond nakon sređivanja ima 6 arhivskih kutija
(snimljeno je 2.914 dokumenata na 8 rolni filma);
3. Riznično upraviteljstvo - Ured za podržavljeni imetak Sarajevo
  - fond nakon sređivanja ima 71 arhivsku kutiju
(snimljeno 67.241 dokumenat na 57 rolni filma).

Ovakvim načinom obrade fondova Arhiv je do sada dobio 80.164 mikrofilmovana dokumenta na 80 rolni filma.

Mikrofilm, kao sredstvo zaštite arhivskih dokumenata je medij koji, ako se čuva pod određenim uslovima može da traje i više od stotinu godina. Za sada se pokazao najdugotrajnijim medijom. Fotografiska, nedigitalna priroda mikrofilma znači da je snimak nemoguće mijenjati, falsifikovati ili na bilo koji način korigovati. Da bismo pročitali podatke s njega, i bez mikročitača, dovoljni su nam lupa i svjetlo za čitanje.

Drugi oblici digitalizacije, odnosno snimanja dokumenata, još nemaju dokazanu trajnost, tako da je mikrofilm još uvijek najpouzdaniji medij kad je u pitanju zaštita originalnih dokumenata.

Mikrofilmovanjem i digitalizacijom građe postižu se prednosti i koristi kao što su:

- sigurnost pohranjivanja dokumenata i dislociranost kopija,
- obezbeđenje dokumentacije u normalnim ali i vanrednim prilikama,
- zaštita originala od oštećenja zbog korištenja,
- izrada kopija bez korištenja originala,
- brži uvid u dokumentaciju,
- rad u povoljnijim uslovima.

Posao na realizaciji projekta se odvijao na slijedeći način:

U Historijskom arhivu Sarajevo građa fondova se sređivala, obrađivala, odnosno popisivala u obliku analitičkog inventara, čiji je sastavni dio i historijska bilješka. U toku sređivanja nije vršeno škartiranje, samo su viškovi omota (pakovanja) uklonjeni. Izuzet je dio građe koja nije dio tih fondova. Građa je premještena u nove arhivske kutije i racionalnije uložena, jer je ranije bilo kutija u kojima je bilo samo nekoliko predmeta. Po završenom sređivanju broj kutija fonda se razlikovao od prvobitnog stanja.

Nakon obrade arhivsku građu predamo Arhivu Bosne i Hercegovine gdje se spisi mikrofilmuju.

Obzirom da Arhiv BiH ima savremeno opremljenu laboratoriju za mikrofilmovanje i digitalizaciju građe, Historijski arhiv Sarajevo, Historijski muzej BiH su u sklopu ovog projekta svoje fondove, odnosno arhivsku građu ovih fondova mikrofilmovali u tom laboratoriju.

"Fotolaboratorij je opremljen 16-mm automatskom kamerom - FMAC 600D, 35-mm kamerom sa ručnim podešavanjem - HIRAKA W A 35, automatskim aparatom za razvijanje filma - AP5 MICROFILM AUTOPROCESOR, duplikatorom za umnožavanje filmova - SILVER FILM DUPLICATOR, digitalnim mikročitačem - MS 7000, koji je povezan sa štampačem"¹. Planira se u narednom periodu, u istom laboratoriju, uraditi i digitalni oblik mikrofilmovane i obrađene građe fondova.

ZAKLJUČAK

Sređen i obrađen fond na način da se napravi dobar i seriozan historijat tvorca fonda, bilješka o fondu, da se napravi dobar analitički inventar ili regista, zatim fond u cjelosti mikrofilmuje, je cilj i želja svakog arhiviste i arhiva kao institucije.

Na taj način smo učinili arhivsku građu naših fondova dostupnu svakom istraživaču a zaštitili je od propadanja.

Mikrofilm se do sada pokazao najdugotrajnijim medijom u funkciji snimanja i zaštite dokumenta, odnosno pisanog teksta. Fotografska, nedigitalna priroda mikrofilma znači da je snimak nemoguće mijenjati, falsifikovati ili na bilo koji način korigovati. Pokazao se kao izvanredan medij koji se može višekratno koristiti. Uz savremenu tehnologiju možemo replicirati originalan dokument, dok su originalni dokumenti zaštićeni u depoima.

Primjeri slika:

<i>Sumarni inventar: summary inventory</i>			
<i>Inventar rolni mikrofilma:</i>			
Rolna br. 1) arhivska kutija br.1	1941. god.	br: 1-993	(581 snimak)
Rolna br. 2) arhivska kutija br. 2	1941. god.	br: 1001-2493	(520 snimaka)
Rolna br. 3) arhivska kutija br. 3	1941. god.	br: 256-4459	(530 snimaka)
Rolna br. 4) arhivska kutija br. 4	1941. god.	br: 4504-4493	(320 snimaka)
Rolna br. 5) arhivska kutija br. 4	1941. god.	br: 5029-5985	(200 snimaka)
Rolna br. 6) arhivska kutija br. 5	1941. god.	br: 6003-7304	(210 snimaka)
Rolna br. 7) arhivska kutija br. 6	1942. god.	br: 1-274	(360 snimaka)
Rolna br. 8) arhivska kutija br. 6		predmeti bez broja	(163 snimka)

Slika 1: Državno ravnateljstvo za gospodarstvenu ponovu (Ministry for Economic Reconstruction) - podružnica Sarajevo (Sarajevo office); Sign. 2.5; DRG- 6

¹ Amira Hujdur: "Fotolaboratorij u Arhivu BiH", "Glasnik arhiva i Arhivističkog udruženja BiH" XXXVII-XXXVIII, Sarajevo 2007, str. 513.

The screenshot shows a Microsoft Excel spreadsheet with the following data:

Fond: DRŽAVNO RAVNATELJSTVO ZA GOSPODARSTVENU PONOVU - PODRUŽNICA SARAJEVO							
Sign. DRG- 6							
rb.kut.	br.pred.	datum	vlasnik	adresa	kratak sadržaj	List.	mfilm
4	1	16.06.1941			Spis o primopredaji dužnosti, inventara i spisa između Zubić Josipa, povjerenika Povjereništva za radnje i Josipa Rovera zamj. Upravitelja Državnog ravnateljstva za gospodarstvenu ponovu	25	1
5	1	10 21.07.1941	Romano S. Rafael	Ferhadija 14	Vlasnik Romano, preko Srečka Bujasa, povjerenika za Jevrejsku sefardsku općinu u Sarajevu- traži skidanje povjereništva nad radnjom	3	1
6	1	13 21.07.1941	Gaon I. Moric	Sarači 9	Vlasnik Gaon, preko Srečka Bujasa, povjerenika za Jevrejsku sefardsku općinu u Sarajevu- traži skidanje povjereništva nad radnjom- odbijen	3	1
7	1	38 21.07.1941			Povjerenik tt. "Union" radiona tjestenine- izvještaj o otkazu radnika	4	1
8	1	51 21.07.1941	Musafija Samuel i Grosja	Mala Berkuša 4, Toplik 25, Jagodića 2, Duvanjska 6.	Vlasnik Musafija, preko povjerenika Bujasa, moli mjesečnu svotu za održavanje- odobreno	4	1
9	1	52 21.07.1941	Montiljo Ritka		Vlasnik Montiljo, preko povjerenika Bujasa, moli odobrenje za ubiranje najamnine-odobreno	4	1
10	1	53 21.07.1941	Nahmijas dr. Isak	Trumbića 2	Vlasnik Nahmijas, preko povjerenika Bujasa, moli mjesečnu svotu za održavanje-odobreno	5	1
11	1	54 21.07.1941	Pardo Regina	Safetbega Bašagića 21	Vlasnik Pardo, preko povjerenika Bujasa, moli mjesečnu svotu za održavanje-odobreno	4	1
				Bulbulina 5	Vlasnik Papo, preko povjerenika Bujasa moli mjesečnu svotu za		

Slika 2 : Izgled analitičkog inventara - descriptive inventory

SUMMARY

ABOUT ARRANGEMENT, PROCESSING, MICROFILMING AND USE OF ARCHIVES FROM THE PERIOD OF THE INDEPENDENT STATE OF CROATIA

The Historical Archives Sarajevo, together with the National Archives of Bosnia and Herzegovina and in cooperation with the Holocaust Museum in Washington, was able to microfilm all its fonds and collections containing data about the sufferings of the Jews during the Second World War. As the result of the mentioned cooperation, the following three fonds from our archives have been microfilmed:

1. Gradsko poglavarstvo Sarajevo (Mayor's office Sarajevo)
  - Ured za upravu židovskim nekretninama (Office for Management of the Jewish Real-Estate); *Sign.2.6;UŽN-13*
2. Državno ravnateljstvo za gospodarstvenu ponovu (Ministry for Economic Reconstruction)
  - podružnica Sarajevo (Sarajevo office); *Sign.2.5;DRG- 6*

3. Riznično upraviteljstvo (Ministry of Finances)

- Ured za podržavljeni imetak Sarajevo (Office for Nationalized (seized) Property, Sarajevo); *Sign.2.7.RU-11*

National Archives of Bosnia and Herzegovina possesses very modern microfilming equipment, and for this reason the documents were microfilmed in their laboratory. Expenses were defrayed by the Holocaust Museum in Washington, and they received one copy of the microfilm. From this cooperation, the Historical Archives Sarajevo received 80,164 microfilmed documents on 80 reels of film.

So far the microfilm has proven to be the most long-lasting medium regarding recording and protection of the documents, i.e. written text. Photographic, i.e. non-digital nature of the microfilm means that the records cannot be altered, forged or otherwise falsified once they have been made. It has also proven to be an excellent medium that can be used multiple times. Using the modern technology, we can replicate the original document, and henceforth the original documents can remain protected at the depots.